

Marian Marek Drozdowski

Historyk polskiego ruchu ludowego

Niepodległość i Pamięć 23/4 (56), 335-338

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Historyk polskiego ruchu ludowego

Dr Janusz Gmitruk należy dzisiaj do najwybitniejszych historyków polskiego ruchu ludowego i polskiej wsi, a jednocześnie najbardziej pracowitych sług naszej konfraterni spod znaku Klio. Jako dyrektor Zakładu Historii Ruchu Ludowego i Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego oraz prezes Głównego Ludowego Towarzystwa Naukowo-Kulturalnego i działacz Polskiego Stronnictwa Ludowego nie pozwala nam – historykom i publicystom historycznym – zapomnieć o wielkich postaciach ruchu ludowego, o ich wkładzie do polskiej kultury politycznej, o głównych etapach rozwoju ruchu ludowego, o ewolucji jego myśli ideowo-programowej i o jego miejscu w dziejach politycznych narodu polskiego, szczególnie w latach II Rzeczypospolitej, Polskiego Państwa Podziemnego i powojennej walki PSL z reżimem komunistycznym.

W czasach PRL, kiedy odczuwaliśmy poważne ograniczenia cenzuralne, które po powstaniu „Solidarności” mocno zelżały, dr Gmitruk, korzystając z łamów „Rocznika Dziejów Ruchu Ludowego” wzbogacił naszą wiedzę, prezentowaną w studiach i recenzjach, wiadomościami o ruchu ludowym na Ziemi Siedleckiej, na Pomorzu Gdańskim, na Kurpiach i Podlasiu, o działalno-

ści sabotażowo-dywersyjnej i bojowej Batalionów Chłopskich na Kielecczyźnie w latach 1939–1945. Pokazał rolę ludowców w organizacji i działalności Kierownictwa Walki Cywilnej w tym rejonie Polski.

W latach 80. ubiegłego stulecia, kiedy władze polityczne musiały się liczyć z siłą legalnej, a następnie konspiracyjnej „Solidarności” wspomaganej, w swym umiarkowanym nurcie, przez autorytet Jana Pawła II i Kościół prymasów Stefana Wyszyńskiego i Józefa Glempa, studia i recenzje dr. Gmitruka przekraczają ramy poszczególnych regionów i obejmują tematykę ruchu ludowego w skali ogólnopolskiej. Korzystając nadal z łamów „Rocznika Dziejów Ruchu Ludowego” dr Gmitruk dla swych studiów zdobywa m.in. „Wojskowy Przegląd Historyczny”, „Wieś Współczesna”, „Przegląd Zachodni”, „Pokolenie”, „Szkice Podlaskie”. Zaprasza do powstałych, z jego inspiracji, zbiorów studiów, antologii i wydawnictw źródłowych takich znanych historyków, jak: Józef Ryszard Szaflik, Zygmunt Hemmerling, Wiktor Lipko, Piotr Matuśak, Jan Nowak, Zygmunt Mańkowski, Kazimierz Przybysz, Witold Wojdyło, Krzysztof Komorowski, Stanisław Meducki, Władysław Ważniewski, Romuald Turkowski.

W latach 80. ubiegłego stulecia dr Gmitruk staje się historykiem, który przekracza regionalne ramy i skupia się na procesie historycznym w skali krajowej, stając się wybitnym znawcą dziejów Batalionów Chłopskich, polityki okupanta wobec wsi i rolnictwa. Jemu zawdzięczamy pogłębienie wiedzy o powstaniu zamojskim, o martyrologii i eksploatacji wsi polskiej lat 1939–1945, jemu i Zygmuntowi Hemmerlingowi zawdzięczamy wykorzystanie emigracyjnych źródeł dotyczących sytuacji ludności polskiej i żydowskiej w okupowanym kraju, a przede wszystkim polityki okupanta wobec wsi i rolnictwa.

W latach III Rzeczypospolitej dr Gmitruk rozwinął skrzydła jako autor i wydawca, zdobywając nowych partnerów dla swych badań. Byli nimi: Stanisław Meducki, Romuald Turkowski, Henryk Mierziński, Jerzy Flisiński, Jerzy Mazurek, Aleksander Kołodziejczyk, Stefan Józef Pastuszko, Jan Sałkowski, Kazimierz Z. Sowa, Jan Jachymiak, Michał Śliwa, Stanisław Dąbrowski, Piotr Majera, Andrzej Misiuk, Andrzej Budzyński, Adam Koseski, Janusz Szczepański, W. Zachera, Piotr Matusak, Franciszek Grychciuk, Janusz Wojtasik, Andrzej Stawarz, Longin Kaczanowski, Izabela Klarner Kosińska, Arkadiusz Indraszczyk, Mieczysław Adamczyk, Kazi-

mierz Dziubka, Zdzisława Ratajka, Rafał Dmowski, Waldemar Parucha, Andrzej Paczkowski, Dorota Pasiak-Wąsik, Zbigniew Nawrocki, Zofia Chyra-Rolicz, Karolina Sikora, Marta Bryszewska, Marek Herman, Tadeusz Piesio, Stanisław Durlej, Zbigniew Gnat-Wieteska, Hubert Królikowski, Marian Wojtas, Krzysztof Łukawski, Romuald Turkowski, Eugeniusz Walczak, Ewa Marcinkowska, Stanisław Durlej, Ewa Leniart, Stanisław Stępa, Elżbieta Wojtas-Ciborowska, Mirosława Bednarzak, Aleksander Łuczak, Wojciech Włodarkiewicz, Mieczysław Adamczyk, Anna Wielgosz, Janina Marciak-Kozłowska, Rafał Roguski, Tadeusz Skoczek, Ewa Koralewska. Zestaw tych nazwisk wskazuje, że dr Gmitruk, jak żaden z historyków warszawskich, utrzymuje naukowe i organizacyjne kontakty ze środowiskami lokalnymi, ożywia je własnymi pomysłami badawczymi i sam korzysta obficie z ich osiągnięć. Te imponujące kontakty z prowincjonalnymi historykami i działaczami kulturalnymi stanowią specyfikę uprawiania historii i jej popularyzacji przez dr. Gmitruka, któremu zazdrościć może większość stołecznych historyków.

Wzbogacił on poważnie dorobek polskiej biografistyki historycznej przez swoje studia o Wincentym Witosie, Macieju Rataju, Stanisławie

Mikołajczyk, Stefanie Korbońskim, Władysławie Stanisławie Reymoncie, Janie Piekalkiewicz, Antonim Piwowarczyku, Janie Gruszcze, Kazimierzu Banachu, Stanisławie Kocie, Franciszku Kamińskim, Jerzym Kuncewiczu, a także o wielu lokalnych przywódcach ruchu ludowego.

W traktowanym okresie dr Gmitruk rozszerzył swoje pole badawcze o problemy wkładu ruchu ludowego w narodziny Niepodległości w 1918 roku i jej obrony w 1920 roku, zagadnienia wielkiego strajku sierpniowego 1937 roku, dzieje świąt czynu chłopskiego i nowatorskie ujęcie roli PSL w powojennych dziejach Polski. Jego zasługą jest wydanie *Pamiętników nowego pokolenia chłopów – materiałów konkursowych*, a więc kontynuacja wielkiego dzieła prof. Józefa Chałasińskiego i rozszerzenie zainteresowań badawczych na tradycję grunwaldzką, rewolucję 1905–1907, powstanie kościuszkowskie, listopadowe i styczniowe, powstanie sierpniowe, dzieje straży ogniowej i Ludowego Związku Kobiet, a także Związku Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego 1949–1989, raporty Delegatury Rządu na Kraj z lat 1940–1945.

Jako historyk zajmujący się biografiami historycznymi pragnę zachęcić dr. Gmitruka do zajęcia

się biografiami przywódców PSL „Wyzwolenie”: Stanisława Thugutta, Kazimierza Bagińskiego, Tomasza Nocznickiego, Jana Woźnickiego, Heleny Radlińskiej i innych oraz biografiami przywódców Związku Młodej Wsi „Siew”, którzy w czasie wojny znaleźli się w szeregach Batalionów Chłopskich. Na marginesie tej uwagi pragnę wyrazić wdzięczność dr. Gmitrukowi za wydanie w 2012 roku publikacji *Juliusz Poniatowski (1886–1975) Zarys biografii*, wspólnie przez Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego i Muzeum Niepodległości. Współpracy wymienionych instytucji zawdzięczamy takie pozycje, jak: *Drogi do Niepodległej. W 80. rocznicę odzyskania niepodległości. Informator o wystawie, Wybory, nasze wybory 1989–1997. Wybór i opracowanie, Stosunki polsko-czesko-słowackie 1918–2003, Kolędy polskie, Spółdzielczość w budowie społeczeństwa obywatelskiego, Powstanie Styczniowe w legendzie, historiografii i sztuce, Polska pastoralka, Od Bitwy Warszawskiej do Traktatu Ryskiego, Górny Śląsk 1918–1922.*

Proponowałbym także w przyszłości podjęcie tematu – wieś i ruch ludowy w poglądach czołowych polskich intelektualistów i polityków np. Aleksandra Świętochowskiego, Jana Kasprowicza, Stefana Żeromskiego,

Marii Dąbrowskiej, Władysława Orkana, Władysława Grabskiego, Eugeniusza Kwiatkowskiego.

Swe poglądy polityczne na temat nowszej i najnowszej historii Polski dr Gmitruk przedstawił odważnie we wstępie recenzowanej pracy, przypominając nędzę wsi polskiej lat 30. ubiegłego stulecia, brutalną pacyfikację strajku sierpniowego 1937 roku, epopeję Batalionów Chłopskich i Armii Krajowej na wsi, rolę PSL w życiu społecznym i politycznym powojennej Polski. Przypominał wnikliwie uwagi ks. kardynała Stefana Wyszyńskiego – prymasa Polski na temat roli chłopów w życiu duchowym i religijnym powojennej Polski. Osobiście akcentowałbym różnice między autorytarnym charakterem rządów II Rzeczypospolitej a reżimem komunistycznym PRL. Janusz Gmitruk kończy wstęp uwagami o roli demokracji w życiu narodów: „Tak jak nasi przodkowie przyjmując chrzest 1050 lat temu, sięgamy do czystego ewangelicznego źródła wiary, miłości, nadziei czerpanych z doświadczeń ateńskiej demokracji, rzymskiego prawa, i jerozolimskiej golgoty, która stanęła pośrodku dziejów ludzkich, aby to

stało się źródłem wiecznego trwania” (s. 66).

Po tych pięknych słowach o demokracji i podstawowych wartościach, które stale przypominał Jan Paweł II, proponowałbym byśmy podjęli trud analizy wyników spisów powszechnych i spisów rolnych, by odpowiedzieć na pytanie, jak się zmieniła struktura społeczna współczesnej wsi polskiej, a także europejskiej i jakie jest miejsce rolników – wytwórców żywności w tej strukturze. Na tym tle czeka nas trud analizy ewolucji elektoratu wyborczego na wsi współczesnej, co pozwoli szukać odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób współczesny polski ruch ludowy ma służyć państwu polskiemu i podstawowym grupom społecznym zamieszkującym na wsi polskiej w XXI wieku?

Marian Marek Drozdowski

**Janusz Gmitruk, *Źródła wiecznego trwania. Państwo – Kościół – Kultura – Wieś. Wykłady na Cyta-
deli***, red. Zbigniew Judycki, Tadeusz Skoczek, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości w Warszawie 2016, ss. 120.